

Brabants onderwijs door de jaren heen

"Mijn eerste schooldag heb ik nooit vergeten. Mijn vader bracht mij langs de gewone weg, door de Wouwsestraat en de Blauwehandstraat naar de Engelsestraat, waar mijnheer Krinkels, de oudste onderwijzer, in het gat van de open deur stond en zei: 'Zo, brouwer, zijn we zover?' En tegen mij: 'Ga maar in die deur, daar is mijnheer Rampart'. Ik vond die ontvangst koel. Nog zou ik precies kunnen beschrijven hoe mijnheer Rampart eruitzag in zijn donkergrijs pak met staande boord. Ook weet ik nog hoe ik tegen hem opkeek met panische schaamte."

Aldus Anton van Duinkerken, pseudoniem van Bergenaar Willem Asselbergs, in zijn recent heruitgegeven *Brabantse herinneringen* over zijn eerste schooldag op de (kost)school van meester Brogtrop in Bergen op Zoom. Onderwijs is een belangrijk gegeven in een mensenleven. In de basis volgt iedereen in principe zeker in de eerste decennia van zijn leven een reeks van scholen: kleuter-, primair en secundair onderwijs. Hierna volgt ofwel een baan, ofwel een vervolgstudie in het hoger of wetenschappelijk onderwijs. Sommigen kiezen ervoor zelf in het onderwijs actief te worden. Zij komen dan aan de andere kant van de klas of groep leerlingen te staan. Arnoud-Jan Bijsterveld heeft deze hele route doorlopen: van het ontvangen van onderwijs op de 'lagere' scholen in Waalre en Valkenwaard; de 'middelbare' school Het Hertog Jan College in deze laatste plaats en de universiteiten in Nijmegen en Amsterdam (UvA), naar het zelf geven van onderwijs aan met name de Vrije Universiteit en Tilburg University. Deze versimpelde opsomming doet

natuurlijk totaal geen recht aan zijn tomeloze inzet op het vlak van onderzoek en van onderwijs aan studenten, heemkundigen en de grote groep andere belangstellenden. Het beeldverhaal in deze speciale editie van *In Brabant* is gewijd aan onderwijs, een reis door de tijd langs instellingen die door veranderingen in het dagelijks leven, wetgeving, didactiek, techniek en onderlinge verhoudingen in de vorige eeuw soms een heel ander gezicht kregen. Zo komt intern naar school gaan vrijwel niet meer voor. Andere aspecten, zoals klassikale tentaminering en studentendemonstraties, veranderden juist niet of nauwelijks. We herkennen in dit beeldverhaal de invloed van de kerk, van religieuze ordes en congregaties in het onderwijs tot ver na de Tweede Wereldoorlog. Dit bijzonder (confessioneel) onderwijs werd bij de schoolwet van 1920 financieel gelijkgesteld met het openbaar onderwijs. In de hierna volgende beelden zien we ook de variatie aan typen onderwijs: algemeen, ambachts- en speciaal onderwijs, en ook de aparte wereld van internaten aan bod komt. We putten uit de rijke verzamelingen van Brabantse erfgoedinstellingen en archieven. Het kan niet anders dan een zeer beperkte greep zijn, waarbij we bovendien de algemene beelden afwisselen met enkele uit de 'schoolcarrière' van Arnoud-Jan.

Achtergrond: Schoolrapport van Gommerdina van Eekelen uit Oud-Gastel, in 1943 leerlinge aan de Nederlandse Hervormde Lagere School aan de Emmastraat te Roosendaal. (Foto: A.T.H. Wagenaar. Collectie: West-Brabants Archief, Bergen op Zoom)

Rechtsboven: Leerlingen van het Instituut Saint Louis te Oudenbosch vermaken zich op de ijsbaan. (Prentbriefkaart, verzonden 1901. Brabant-Collectie, Tilburg University)
Rechtsonder: Pensionnaires van het pensioonaat in Aarle-Rixtel onder de berceau in de tuin. (Prentbriefkaart, uitg. Brinio Rotterdam, 1914. Brabant-Collectie, Tilburg University)

Oudenbosch Inst. St.-Louis. Ysbaan
Hier schijnt en dan ook het adres opgeven. Het geld kan later iemand wel meebrengen. Hoe vindt u dat prentje? Alles gaat zeker nog goed. Vele groeten aan Herman en "Saurje". Uw toegewijde Lieve J. J. J.

Berceau Pensioonaat Aarle-Rixtel

Boven: Gymnastiekklas in Pensionaat en Industrieschool Sacré Coeur te Moerdijk. (Prentbriefkaart, verzonden 1913. Brabant-Collectie, Tilburg University)
Onder: Leerlingen met docent een (Frater van Tilburg) in het 'physica-kabinet' van Instituut De Ruwenberg te Sint-Michiels-gestel. (Prentbriefkaart, uitg. Jan Bijnen, Kunsthandel, Waalre, 1910. Foto: Jan Bijnen. Brabant-Collectie, Tilburg University)

Boven: Studiezaal van de Witte Paters in het Sint-Pauluscollege te Sterksel. (Prentbriefkaart, uitg. Ars Catholica, circa 1935. Brabant-Collectie, Tilburg University)
Onder: De eetzaal van pensionaat Ste. Marie, van de Zusters Franciscanessen te Roosendaal. (Prentbriefkaart, uitg. Brinio Rotterdam, circa 1920. Brabant-Collectie, Tilburg University)

Schermles (met stokken) op de school van Brogtrop (waar Anton van Duinkerken zijn eerste schooldag beleefde) in de Engelsestraat te Bergen op Zoom, circa 1900. (Collectie: West-Brabants Archief, Bergen op Zoom)

Boven: Voetjes wassen bij de gymzaal van de meisjesschool (Mariaschool) te Volkel, oktober 1955. (Foto: Fotopersbureau Het Zuiden, 's-Hertogenbosch. Collectie: Brabants Historisch Informatie Centrum, 's-Hertogenbosch)
Onder: Voetballende frater op de speelplaats van de Pius X-school aan de Aartshertogenlaan in 's-Hertogenbosch, 18 mei 1962. (Foto: Ernst van Mackelenbergh. Collectie: Erfgoed 's-Hertogenbosch)

Ter herinnering aan het 75-jarig bestaan der K. M. ACADEMIE 1828—1903.

Boven: Aankomst van de reünisten bij het station te Breda bij het 75-jarig bestaan van de Koninklijke Militaire Academie (KMA), oktober 1903. (Prentbriefkaart. Collectie: Stadsarchief Breda)

Onder: Bisschop Mgr. A.F. Diepen zegent in gezelschap van zijn secretaris het nieuwe gebouw van het conservatorium van de R.K. Leergangen aan de Bosscheweg in Tilburg in, 5 mei 1930. (Foto: Fotopersbureau Het Zuiden, 's-Hertogenbosch. Collectie: Regionaal Archief Tilburg)

ambachts school
+ G. H. H. H. H.

Boven: Leerlingen en onderwijzers van de Ambachtsschool in 's-Hertogenbosch, circa 1900. (Fotograaf onbekend. Collectie: Erfgoed 's-Hertogenbosch)

Onder: Leo Ernst, adjunct-directeur van de Gemeentelijke Technische School (GTS) aan het Van Coothplein in Breda, met enkele leerlingen van de horeca-afdeling ter gelegenheid van het behalen van de titel 'meesterkok', 6 april 1981. (Foto: Johan van Gorp / BN De Stem. Collectie: Stadsarchief Breda)

Schoolkinderen voor de school in het vluchtoord voor Belgen te Uden tijdens de Eerste Wereldoorlog. (Foto: H.A.O. Sandtmann. Collectie: Brabants Historisch Informatie Centrum, 's-Hertogenbosch)

Boven: Voor het bord op de Mariaschool in Bladel, 1964. (Foto: Gaston Remery. Brabant-Collectie, Tilburg University)
Onder: Tijdens zijn eerste school-
dag schrijft Arnoud-Jan Bijster-
veld het woord 'boom' (uit de
schoolschriftreeks 'Een goede
hand in Nederland: boom, roos,
vis...') op het bord, Waalre, 1968.
(Privécollectie)

Boven: Muziekles in Huize Padua, Boekel, ca. 1960. (Foto: Martien Coppens. © Nederlands Fotomuseum, Rotterdam. Brabant-Collectie, Tilburg University)

Onder: Handenarbeid. School van Zusters Franciscanessen van Veghel, 1962. (Foto: Martien Coppens. © Nederlands Fotomuseum, Rotterdam. Brabant-Collectie, Tilburg University)

Boven: Een meisje in het Instituut voor blinden en slechtzienden te Grave leest met behulp van een brailleboek, 1970. (Foto: Rees Diepen. Brabant-Collectie, Tilburg University)

Onder: Leraar Jef Claassen geeft een kind spraakoefeningen in het Instituut voor Doven te Sint-Michielsgestel, 1972. (Foto: Rees Diepen. Brabant-Collectie, Tilburg University)

Boven: U.L.O. Examen in de Veemarkthal, 's-Hertogenbosch, 15 mei 1965. (Foto: Frans Kuit, Brabant-Collectie, Tilburg University)
Onder: Vredesmars door een grote groep middelbare scholieren op initiatief van het Jacob Roelandscollege, Boxtel, 16 oktober 1967. (Foto: Frans Kuit, Brabant-Collectie, Tilburg University)

Boven: Tijdens het symposium 'Maakbaar Erfgoed', ter gelegenheid van het tienjarig hoogleraarschap van prof. dr. Arnoud-Jan Bijsterveld, 28 november 2009. (Privécollectie)
Onder: Arnoud-Jan Bijsterveld bij de laatste les in de reeks 'Regionale geschiedenis van Brabant', Tilburg, 27 mei 2024. (Foto: Jeroen Arts, Helmond)

